60. అల్ ముమ్‌తహినహ్ (పరీక్షించే) సూరా

పరిచయం

ఈ సూరా మదీనా కాలానికి చెందినది. ఇందులో 13 ఆయతులు ఉన్నాయి. అవిశ్వాసులతో సామాజిక సంబంధాలు, ఇస్లాం స్వీకరిస్తున్న మహిళలు తదితర విషయాలను ఈ సూరా ప్రధానంగా ప్రస్తావించింది. ఇందులోని 10వ ఆయతులో 'ముమ్‌తహినహ్' (పరీక్షించేది) అన్న ప్రస్తావన వచ్చింది. దానినే ఈ సూరాకు పేరుగా పెట్టడం జరిగింది. ఈ సూరా ముఖ్యంగా అవిశ్వాసులకు సంబంధించి రెండు వర్గాల మధ్య తారతమ్యాన్ని స్పష్టం చేయడం జరిగింది.

(1). విశ్వాసుల పట్ల విద్వేషం కలిగి ఉన్నవారు, ముస్లిములను వారి విశ్వాసం కారణంగా వేధింపులకు, దౌర్జన్యాలకు గురిచేసినవారు. ఇలాంటి అవిశ్వాసులతో సామాజిక సంబంధాలను త్రెంచుకోవాలని చెప్పడం జరిగింది. ఈ సందర్భంగా ఇబ్రాహీమ్ (అస) ఆయన అనుచరుల కథను ప్రస్తావించడం జరిగింది. ఇబ్రాహీమ్(అస) తనను, తన అనుచరులను వేధించిన అవిశ్వాసులతో ఎలా వ్యవహరించినది వివరించడం జరిగింది.

(2). ముస్లిముల పట్ల ద్వేషం, వైరం లేని అవిశ్వాసులు. ముస్లిములకు ఎలాంటి హానీ తలపెట్టనివారు. ఇలాంటి వారి పట్ల గౌరవమర్యాదలతో వ్యవహరించాలని, న్యాయంగా వ్యవహరించాలని, వారి పట్ల కారుణ్యంతో మెలగాలని చెప్పడం జరిగింది.

60. అల్ ముమ్తహిన సూరా

سُورَةُ الْمُمْتَحِنَةِ

అవతరణ :మదీనా ఆయతులు : 13

అపార కరుణామయుడు, పరమ కృపాశీలుడైన అల్లాహ్ పేరుతో

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

1 విశ్వసించిన ఓ ప్రజలారా! నా శత్రు వుల్ని, మీ శత్రువుల్ని మీ స్నేహితులుగా చేసుకోకండి.[1] మీరేమో స్నేహపూర్వకంగా

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوْا عَدُوِّيْ وَعَدُوَّكُمْ اَوْلِيَآءَ تُلْقُوْنَ

1. మక్కా అవిశ్వాసులకు – దైవప్రవక్త (స)కు మధ్య జరిగిన హుదైబియా ఒడంబడికను మక్కావారు ఉల్లంఘించారు. అందువల్ల వారికి వ్యతిరేకంగా యుద్ధసన్నాహాలు మొదలెట్టవలసినదిగా దైవప్రవక్త (స) ముస్లిములకు చూచాయగా తెలియజేశారు. అయితే హజ్రత్ హాతిబ్ బిన్ అబూ బల్తఆ (రజి) అనే ముహాజిర్ సహాబి ఈ సమాచారాన్ని కురైషులకు తెలియజేయాలనుకున్నారు. దీనికి కారణం హాతిబ్‌కు కురైషులతో ఎలాంటి బంధుత్వ సంబంధాలు లేవు. కాని ఈయన ఆలుబిడ్డలు మాత్రం మక్కాలోనే చిక్కుకుని ఉన్నారు. ఈ యుద్ధసన్నాహాల గురించిన సమాచారాన్ని తాను కురైషులకు అందజేస్తే దానికి ప్రతిఫలంగా వారు తన ఆలుబిడ్డలకు అపకారం తలపెట్టకుండా ఉంటారని హాతిబ్ ఆశించారు. అందువల్ల ఈయన ఒక ఉత్తరాన్ని వ్రాసి, ఒక స్త్రీ ద్వారా దాన్ని మక్కా వాసులకు పంపారు.

కాని ఈ సంగతి 'వహీ' (దైవసందేశం) ద్వారా దైవప్రవక్తకు తెలియపరచబడింది. ఆయన (స) వెంటనే హజ్రత్ అలీ, హజ్రత్ మిఖ్దాద్, హజ్రత్ జుబైర్‌లను పంపిస్తూ, 'రౌజయెఖాఖ్' అనే చోట ఆ మహిళ ఉందని, ఆమె దగ్గర ఉన్న ఆ లేఖను స్వాధీనపరచు కోమని ఆదేశించారు. వారు ఆ మహిళను పట్టుకుని, ఆ ఉత్తరాన్ని తీసుకున్నారు. దాన్ని ఆమె తన శిరోజాలలో దాచిపెట్టింది. ఈ నమ్మక ద్రోహానికి ఎందుకు పాల్పడ్డావని దైవప్రవక్త (సఅసం) హజ్రత్ హాతిబ్‌ను నిలదీసి అడిగారు. అప్పుడు హాతిబ్ తన మనసులోని మాటను దాపరికం లేకుండా చెప్పేశారు. ఆయన ఇలా అన్నారు : "నేను అవిశ్వాసంతో ఈ పని చేయలేదు. నేను ధర్మభ్రష్టుణ్ణి కూడా కాలేదు. నా చేష్టకు అసలు కారణం ఏమిటంటే, ఇతర ముహాజిర్ల మాదిరిగా నాకు మక్కా వారితో బంధుత్వాలు లేవు. కాని మరోవంక నా భార్యాపిల్లలు ఇప్పటికీ మక్కాలోనే ఉన్నారు. కురైషులకు నేనేదన్నా సహాయం చేస్తే దానికి ప్రతిగా వారు నా ఆలుబిడ్డల పట్ల మంచిగా మసలుకుంటారని ఆశించి ఈ రాజద్రోహానికి పాల్పడ్డాను.

إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُم مِّنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ
وَإِيَّاكُمْ أَن تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِن كُنتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَ
ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا
أَعْلَنتُمْ وَمَن يَفْعَلْهُ مِنكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ①

వారివైపు సందేశం పంపుతున్నారు.[2] వారేమో మీ వద్దకు వచ్చిన సత్యాన్ని త్రోసిపుచ్చారు. మీ ప్రభువైన అల్లాహ్‌ను మీరు విశ్వసించినందుకు వారు ప్రవక్తను, స్వయంగా మిమ్మల్ని కూడా దేశం నుండి బహిష్కరించారు.[3] మీరు గనక నా మార్గంలో పోరాడటానికి, నా ప్రసన్నతను చూరగొనటానికి బయలు దేరినవారైతే (మీరు వాళ్లతో స్నేహం చేయకండి).[4] మీరు వారి వద్దకు స్నేహ సందేశాన్ని రహస్యంగా పంపిస్తారా! మీరు దాచేదీ, బహిర్గతం చేసేది – అంతా నాకు తెలుసు. మీలో ఎవడు ఈ కార్యకలాపాలకు పాల్పడినా అతను తిన్నని మార్గం నుండి తప్పిపోయినట్లే.[5]

ఇంతకుమించి నాకు మరో దురుద్దేశం లేదు." మొత్తానికి హాతిబ్‌గారు తన మనసులోని మాటను చెప్పటం వల్ల దైవప్రవక్త (స) ఈయన్ని మన్నించారు. అయితే భవిష్యత్తులో ముస్లింలు ఇక ఎన్నడూ ఇలాంటి చేష్టకు పాల్పడకుండా ఉండటానికి హెచ్చరికగా ఈ ఆయతులను కూడా దేవుడు అవతరింపజేశాడు (సహీహ్ బుఖారీ – ముమ్తహినా సూరా వ్యాఖ్యానం).

2. ఏమిటీ, మీరు దైవప్రవక్త (సఅసం)కు సంబంధించిన రహస్య సమాచారాన్ని శత్రువులకు చేరవేసి వాళ్లతో స్నేహసంబంధాలు ఏర్పరచుకోవాలని భావిస్తున్నారా?

3. మరోవంక వాళ్లు సత్యాన్ని తిరస్కరించి మీ స్వస్థలాల నుండి మిమ్మల్ని వెళ్లగొట్టి నప్పుడు, వారు మీకు స్నేహితులవుతారని ఆశించటం ఎంతవరకు సమంజసం?

4. ఒకప్పుడు మీరు దైవప్రసన్నత నిమిత్తం అవిశ్వాసులను శత్రువులుగా పరిగణించారు. మరి ఇప్పుడు మీకేమయింది? వారితో చెలిమి చేసి దైవాగ్రహాన్ని కొనితెచ్చుకోగోరు తున్నారా? మీరు నిజంగా దైవప్రసన్నతను పొందగోరేవారే అయితే, మీకు, దైవానికి ఉమ్మడి శత్రువులైన వారితో దోస్తీ చేయకండి.

5. అంటే – నాకూ, మీకూ శత్రువులైన వారితో ప్రేమైక సంబంధాలు ఏర్పరచుకోదలచి, వారికి రహస్య సమాచారాన్ని అందజేయటం – సరాసరి అపమార్గం. ఈ మార్గం ముస్లిములైన వారికి ఎంతమాత్రం తగదు.

إِن يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ
وَأَلْسِنَتَهُم بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ﴿٢﴾

2 ఒకవేళ మీరు గనక వారి చేతికి చిక్కి నట్లయితే, వారు మీ పట్ల బద్ధ శత్రువులుగా వ్యవహరిస్తారు. చెడు రీతిలో మీపై చేయి చేసుకుంటారు, నోరు కూడా పారేసుకుంటారు. మీరు (కూడా వారి లాగే) అవిశ్వాసానికి పాల్పడాలని కోరుకుంటారు.[6]

لَن تَنفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ ۚ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ ۚ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣﴾

3 మీ రక్తసంబంధాలు, బంధుత్వాలు, మీ బిడ్డలు ప్రళయదినాన మీకు ఏవిధంగానూ ఉపయోగపడరు.[7] అల్లాహ్ మీ మధ్య తీర్పు చేసేస్తాడు.[8] మీరు చేసే పనులన్నిటిని అల్లాహ్ చూస్తూనే ఉన్నాడు.

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا

4 (ఓ ముస్లిములారా!) మీకు ఇబ్రాహీము లోనూ, అతని వెంటనున్న వారిలోనూ అత్యుత్తమమైన ఆదర్శం ఉంది.[9] వారంతా

6. మీ పట్ల వారి హృదయాలలో పగ, ద్వేషం, వైరం తిష్ఠవేసి ఉన్నాయి. అటువంటి వారివైపేనా మీరు స్నేహ హస్తం చాచేది?!

7. ఏ సంతానం కోసం, మరే బంధుత్వాల కోసం మీరు అవిశ్వాసులపై స్నేహాన్ని వ్యక్త పరుస్తున్నారో అవేవీ మీకు తీర్పుదినాన దైవ సమక్షంలో పనికిరావు. ఆ రోజు మీకు ప్రయోజనం కలిగించేది దైవం మరియు దైవప్రవక్త (స)పట్ల విధేయతా భావమే. మరలాంటప్పుడు మీరు అవిశ్వాసులతో చెలిమిచేసి, దేవుని ఆగ్రహానికి ఎందుకు కారకులవుతారు?

8. దీనికి మరో అర్థం ఇది : అల్లాహ్ మీ మధ్య వేర్పాటు చేసేస్తాడు. మిమ్మల్ని విడదీస్తాడు. విధేయులను స్వర్గంలో ప్రవేశింపజేసి, అవిధేయులను, పాపాత్ములను నరకానికి ఆహుతి చేస్తాడు. మరికొంతమంది వ్యాఖ్యాతల ప్రకారం ఆనాడు జనులు ఒండొకరి నుండి పారిపోతారు – "ఆనాడు జనులు తమ సోదరుని నుండి పారిపోతారు." (అబస – 34).

9. **"ఉస్వతున్"** (أُسْوَةٌ) అంటే అందరూ అనుసరించిన ఉదాహరణ అని అర్థం. అవిశ్వాసులతో తెగత్రెంపుల ఆవశ్యకతను మరింతగా విడమరచి చెప్పడానికి ఇక్కడ దైవప్రవక్త హజ్రత్ ఇబ్రాహీం (అలైహిస్సలాం) గారి ఉదాహరణ ఇవ్వబడింది.

لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءَٰٓؤُا۟ مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ كَفَرْنَا
بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ ٱلْعَدَٰوَةُ وَٱلْبَغْضَآءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا۟
بِٱللَّهِ وَحْدَهُۥٓ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَآ
أَمْلِكُ لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ ۖ رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ

తమ జాతి వారితో స్పష్టంగా ఇలా చెప్పే శారు : "మీతోనూ, అల్లాహ్‌ను వదలి మీరు పూజించే వారందరితోనూ మాకెలాంటి సంబంధం లేదు.[10] మేము మిమ్మల్ని (మీ మిథ్యా విశ్వాసాలను) తిరస్కరిస్తున్నాము. ఒకే ఒక్కడైన అల్లాహ్‌ను మీరు విశ్వసించనంతవరకూ మాకూ – మీకూ మధ్య శాశ్వతంగా విరోధం, వైషమ్యం ఏర్పడినట్లే."[11] అయితే ఇబ్రాహీము తన తండ్రితో, "(నాన్నా!) నేను మీ మన్నింపు కోసం తప్పకుండా ప్రార్థిస్తాను. (కాని) మీ విషయంలో నేను అల్లాహ్ సమక్షంలో అంతకంటే ఎక్కువ ఏమీ చేయలేను" అన్న మాట మాత్రం[12] (వినాయింపుతో కూడు కున్నది) – (ఇంకా వారిలా వేడుకున్నారు:) "మా ప్రభూ! మేము నిన్నే నమ్మ

10. అంటే – షిర్క్ కారణంగా మీతో మేము తెగత్రెంపులు చేసుకుంటున్నాము. ఏక దైవారాధకులకు – బహుదైవారాధకుల జీవన విధానాలతో పొత్తేమిటి?

11. అంటే – మీరు అవిశ్వాసాన్ని, షిర్కును విడనాడి ఏకదైవారాధకులు కానంతవరకూ మీకూ – మాకూ మధ్య ఈ అంతరాలు ఇలాగే ఉండిపోతాయి. అయితే మీరు ఒకే ఒక్కడైన అల్లాహ్ ముందు తలవంచిననాడు ఈ శత్రుత్వం స్నేహంగా మారిపోతుంది. వైషమ్యం ప్రేమగా పరిణమిస్తుంది.

12. దీని అర్థం ఏమిటంటే; దైవప్రవక్త హజ్రత్ ఇబ్రాహీం (అలైహిస్సలాం) గారి జీవితమంతా మనందరికీ ఆదర్శప్రాయమే. కాకపోతే ఆయన తండ్రితో పలికిన ఈ మాట మాత్రం ఆదర్శప్రాయం కాదు. కాబట్టి ఈ ఒక్క విషయాన్ని అనుసరించవలసిన అవసరం లేదు. ఎందుకంటే తన తండ్రి అంతరంగం గురించి తెలీని స్థితిలో ఇబ్రాహీం పలికిన మాట అది! కాని తన తండ్రి దైవవిరోధి అన్న సంగతి స్పష్టం అయ్యాక ఆయన తన తండ్రితో కూడా తెగత్రెంపులు చేసుకున్నారు. (తౌబా సూరాలోని 114వ ఆయతును చూడండి).

కున్నాము.[13] నీ వైపుకే మరలుతున్నాము. (ఎట్టకేలకు) నిన్నే చేరుకోవలసి ఉంది.

اَنَبْنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ ④

5 "మా ప్రభూ! అవిశ్వాసుల కొరకు మమ్మల్ని పరీక్షా సాధనంగా చేయకు.[14] ప్రభూ! మా తప్పులను క్షమించు. నిశ్చయంగా నీవు మాత్రమే సర్వాధికుడవు, వివేకవంతుడవు."

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ⑤

6 నిశ్చయంగా వారి (జీవన విధానం)లో[15] మీకు అత్యుత్తమమైన ఆదర్శం ఉంది – ముఖ్యంగా అల్లాహ్(తో సమావేశము)ను, అంతిమదినాన్ని ఆశించే

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيْهِمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ

13. **'తవక్కుల్'** అంటే సాధ్యమైనంతవరకు తీసుకోవలసిన జాగ్రత్తలన్నీ తీసుకుని, ఆ తరువాత ఆ వ్యవహారాన్ని దేవునికి అప్పగించటం, దైవంపై భారం మోపటం అని అర్థం. మనవంతు ప్రయత్నం ఏమీ చేయకుండానే అంతా దేవుడే చూసుకుంటాడులే అని అనుకుంటే అది 'తవక్కుల్' అనిపించుకోదు. ఒకసారి ఒక వ్యక్తి దైవప్రవక్త (సఅసం)ను కలుసుకోవటానికి దూరం నుండి వచ్చాడు. వచ్చీ రావటంతోనే ఒంటెను బయట వదిలేసి, లోపలకు ప్రవేశించాడు. ఒంటె గురించి ప్రవక్త (స) అడిగితే, దాన్ని అల్లాహ్‌కు అప్పగించి వచ్చానని అన్నాడు. అప్పుడు దైవప్రవక్త (స) "అల్లాహ్‌పై భారం వేయటం (తవక్కుల్) అంటే ఇదికాదు. ముందు ఆ ఒంటెను దేనికైనా కట్టేయ్. ఆ తరువాత దైవంపై భారం వేయి" అని అతనికి బోధపరిచారు (తిర్మిజీ). 'ఇనాబత్' అంటే రుజువర్తనులవటం, అల్లాహ్ వైపు మరలటం అని అర్థం.

14. అంటే – అవిశ్వాసులకు మాపై ఆధిక్యతను వొసగకు! అదేగనక జరిగితే అవిశ్వాసులు తాము అవలంబిస్తున్న వైఖరి, తాము నడుస్తున్న మార్గాలే సత్యమైనవని భావిస్తారు. ఆ విధంగా మా మూలంగా వారు పరీక్షకు లోనవుతారు. అటువంటి స్థితికి మమ్మల్ని గురిచెయ్యకు. లేదా మరో భావం ఇది కూడా కావచ్చు : ఓ అల్లాహ్! వారి ద్వారాగాని లేక స్వయంగా నీ తరఫునగాని మమ్మల్ని ఎటువంటి శిక్షలకూ గురిచెయ్యకు. ముస్లింలు సత్యవంతులైతే మరి వారికి ఇన్ని కష్టాలు ఎందుకు వస్తున్నాయి అనుకుంటారు. ఈ విధంగా మా ఉనికి వారికి పరీక్షగా మారటం నుండి మేము నీ శరణు వేడుతున్నాము.

15. అంటే – దైవప్రవక్త హజ్రత్ ఇబ్రాహీము జీవితంలోనూ, ఆయన సహచరులలోనూ మీకు మంచి ఆదర్శం ఉందని భావం.

الْآخِرَ ۚ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ٦

ప్రతి ఒక్కరికీ![16] ఒకవేళ ఎవరయినా విముఖత చూపితే (నష్టపోయేది వారే),[17] అల్లాహ్ మాత్రం లక్ష్యపెట్టేవాడు కాదు. ఆయన సకలస్తోత్రాలకు అర్హుడు.

عَسَى اللَّهُ أَن يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُم مِّنْهُم مَّوَدَّةً ۚ وَاللَّهُ قَدِيرٌ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ٧

7 బహుశా అల్లాహ్ మీకూ – మీ విరోధులకు మధ్య స్నేహాన్ని ఏర్పరచినా ఆశ్చర్యపోనవసరం లేదు.[18] అల్లాహ్‌కు అన్నీ సాధ్యమే. అల్లాహ్ (అపారంగా) క్షమించేవాడు, కనికరించేవాడు.

لَّا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ٨

8 ధర్మం విషయంలో మీపై కాలు దువ్వకుండా,[19] మిమ్మల్ని మీ ఇల్లూ వాకిలి నుండి వెళ్లగొట్టకుండా[20] ఉన్న వారితో మీరు సద్వ్యవహారం చేయటాన్ని, వారికి న్యాయం చేయటాన్ని అల్లాహ్ ఎంత మాత్రం నిరోధించడు.[21] పైగా అల్లాహ్ న్యాయం చేసే వారిని ప్రేమిస్తాడు.[22]

16. ఎందుకంటే ఇలాంటి వారు మాత్రమే దైవానికి, పరలోక శిక్షకు భయపడతారు. ఇలాంటి విజ్ఞులు మాత్రమే పరిస్థితుల నుండి స్ఫూర్తి పొందుతారు, సంఘటనల ద్వారా గుణపాఠం నేర్చుకుంటారు.

17. అంటే – ఎవరయినా దైవప్రవక్త ఇబ్రాహీం జీవితాన్ని ఆదర్శంగా తీసుకోవటం పట్ల వైముఖ్యం కనబరిస్తే....

18. అంటే – వారిని ముస్లింలుగా మార్చి, మీ ప్రగాఢ స్నేహితులుగా చేసేస్తాడు. దీనివల్ల మీ మధ్య గల కక్షలు, కార్పణ్యాలు సమసిపోయి ప్రేమభావాలు, సహాయసహకారాల భావాలు జనిస్తాయి. ఇలా చేయటం దైవానికి కష్టమేమీ కాదు. చివరకు జరిగింది కూడా అదే. మక్కా విజయం అనంతరం జనులు తండోపతండాలుగా వచ్చి ఇస్లాం స్వీకరించసాగారు. దాంతో వారి మధ్య ప్రేమానురాగాల దివ్వెలు వెలిగాయి. ఒకప్పుడు ముస్లింల పచ్చి రక్తం త్రాగాలని పరితపించినవారే వారి ప్రాణస్నేహితులుగా మారిపోయారు.

19. ఇస్లాం ధర్మాన్ని తు.చ. తప్పకుండా పాటిస్తున్నారన్న నెపంతో ముస్లింలపై కత్తికట్టకుండా ఉండే అవిశ్వాసుల పట్ల సద్భావంతో మెలగటాన్ని అల్లాహ్ ఎన్నడూ ఆపడు.

20. అలాగే ఇస్లాం ధర్మాన్ని ఖచ్చితంగా పాటిస్తున్న కారణంగా ముస్లింలను వారి స్వస్థలాల నుండి వెళ్లగొట్టకుండా – సహజీవనం సాగించే అవిశ్వాసుల యెడల కూడా సత్ప్రవర్తన

9 ధర్మం విషయంలో మీపై కయ్యానికి కాలుదువ్వి, మిమ్మల్ని మీ ఇల్లూ వాకిళ్ళనుండి వెళ్లగొట్టినవారితో, మిమ్మల్ని వెళ్లగొట్టడంలో ఇతరులకు సహాయపడిన వారితో స్నేహసంబంధాలు ఏర్పరచుకోవటాన్ని మాత్రమే అల్లాహ్ వారిస్తున్నాడు. అలాంటి వారితో[23] కుమ్మక్కు అయినవారే దుర్మార్గులు.[24]

إِنَّمَا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ قَٰتَلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ وَظَٰهَرُوا۟ عَلَىٰٓ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ۝٩

10 ఓ విశ్వాసులారా! విశ్వసించిన స్త్రీలు మీవద్దకు వలస వచ్చినప్పుడు మీరు వారిని పరీక్షించండి.[25](ఆ విషయానికి వస్తే) వారి

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا جَآءَكُمُ ٱلْمُؤْمِنَٰتُ مُهَٰجِرَٰتٍ فَٱمْتَحِنُوهُنَّ

కలిగి ఉండటాన్ని దేవుడు వారించడు. ఇకపోతే మూడోవర్గం వారు ఎవరంటే ముస్లింలకు వ్యతిరేకంగా ఇతర అవిశ్వాసులకు ఏ విధంగానూ సహాయసహకారాలు అందజేయనివారు. వీరిపట్ల కూడా ముస్లింలు సద్భావంతో మెలగటంలో తప్పులేదు.

21. పైగా అటువంటి సహనభావం గల అవిశ్వాసులతో సత్ప్రవర్తన కలిగి ఉండటం, న్యాయవైఖరిని అవలంబించటం అభిలషణీయం కూడా. ఉదాహరణకు : ఒకసారి హజ్రత్ అస్మా (ర.అన్హా) గారు దైవప్రవక్త (స) సన్నిధికి వచ్చి, ఇస్లాం స్వీకరించని తన తల్లిపట్ల తానెలా మెలగాలని ప్రశ్నించగా, “నీ తల్లి పట్ల ఉత్తమంగా మెలగు” అని ఆయన (స) చెప్పారు. (బుఖారీ – కితాబుల్ అదబ్).

22. ఈ వాక్యంలో న్యాయం చేసే వారి ప్రాశస్త్యం గురించి చెప్పబడింది. అవిశ్వాసుల యెడల సయితం న్యాయంగా వ్యవహరించమని తాకీదు చేయబడింది. హదీసులో న్యాయం చేసేవారి ఔన్నత్యం గురించి ఇలా చెప్పబడింది : “న్యాయం చేసేవారు కరుణామయునికి కుడివైపున గల జ్యోతిర్మయమైన వేదికలపై ఉంటారు. కరుణామయుని రెండు చేతులూ కుడిచేతులే – వారు తమ నిర్ణయాలలో, తమ ఇంటి వారి విషయంలో, తమ పాలితుల విషయంలో న్యాయంగా వ్యవహరిస్తారు.” (సహీహ్ ముస్లిం – కితాబుల్ ఇమారహ్).

23. అంటే దైవాజ్ఞల్ని కాదని అటువంటి అవిశ్వాసులతో చేయి కలిపినవారితో...

24. ఎందుకంటే వారు స్నేహం చేయకూడని వారితో స్నేహం చేశారు. ఆ విధంగా వారు తమ ఆత్మలకే అన్యాయం చేసుకున్నారు. ఆ విషయమే మరోచోట ఇలా అనబడింది: “మీరు యూదులను, క్రైస్తవులను మీ స్నేహితులుగా చేసుకోకండి. వారు తమలో

اللّٰهُ اَعۡلَمُ بِاِيۡمَانِهِنَّ ۚ فَاِنۡ عَلِمۡتُمُوۡهُنَّ مُؤۡمِنٰتٍ فَلَا تَرۡجِعُوۡهُنَّ
اِلَى الۡكُفَّارِ ؕ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمۡ وَلَا هُمۡ يَحِلُّوۡنَ لَهُنَّ ؕ وَاٰتُوۡهُمۡ مَّاۤ

విశ్వాసం గురించి అల్లాహ్‌కు బాగా తెలుసు. వారు గనక విశ్వాసపాత్రులని మీకు అనిపిస్తే[26] వారిని అవిశ్వాసుల వద్దకు తిప్పి పంపకండి. ఈ స్త్రీలు వారికి ధర్మసమ్మతం కారు. వారు ఈ స్త్రీలకు కూడా ధర్మసమ్మతం కాజాలరు.[27] అవిశ్వాసులు ఖర్చుచేసినది వారికి చెల్లించండి.[28] తర్వాత మీరు ఈ

తామే ఒండొకరికి స్నేహితులు. మీలో ఎవరయినా వారితో స్నేహం చేస్తే అతను కూడా వారిలో ఒకడుగా పరిగణించబడతాడు. నిశ్చయంగా అల్లాహ్ దుర్మార్గులకు సన్మార్గం చూపడు.” (అల్ మాయిద – 51).

25. **‘హుదైబియా ఒప్పందం’**లోని ఒక షరతు ప్రకారం మక్కానుండి ఎవరయినా పారి పోయి ముస్లిం వద్దకు (మదీనా) వస్తే వారు అతన్ని మక్కావాసుల వద్దకు తిప్పి పంపాలి. ఆ షరతులో స్త్రీల సంగతి స్పష్టంగా లేదు. ఈ సంధి జరిగిన కొన్నాళ్ళ తరువాత కొంతమంది మహిళలు మక్కానుండి ప్రస్థానం చేసి మదీనా వచ్చారు. ఆ స్త్రీలను తమ వద్దకు తిప్పి పంపమని మక్కాకు చెందిన అవిశ్వాసులు ముస్లింలను డిమాండు చేశారు. అప్పుడు దేవుడు ముస్లింలకు కొన్ని మార్గదర్శక సూత్రాలను ఇస్తూ ఈ ఆయతులను అవతరింపజేశాడు. వలసవచ్చిన స్త్రీలను పరీక్షించటం అంటే వారి స్థితిగతులను క్షుణ్ణంగా విచారించటం అని భావం. అంటే – ఇంతకీ వారు దేశం విడిచివచ్చినది ఇస్లాం ధర్మం కోసమా? లేక అవిశ్వాసులయిన తమ భర్తలతో గొడవపడి వచ్చారా? లేక వారు ఎవరి ప్రేమలోనయినా పడ్డారా? మరేమైనా ఇతరత్రా ఉద్దేశ్యాలున్నాయా? – ఇత్యాది విషయాలను బాగా పరికించి, పరిశోధించి నిజ నిర్ధారణకు రావాలి.

26. మీరు విచారణ జరిపిన తరువాత వారు తమ ‘విశ్వాసం’ (ఈమాన్)లో చిత్తశుద్ధి గలవారేనన్న నమ్మకం కుదిరితే వారిని మక్కాకు తిరిగి పంపకండి.

27. వారిని తిప్పి పంపకపోవటానికి ప్రధాన కారణం ఏమిటంటే, ఇక నుండి విశ్వసించిన ఏ స్త్రీ కూడా అవిశ్వాసి అయిన భర్తకు ధర్మపత్ని కాజాలదు. ప్రారంభంలో ఇందుకు అనుమతి ఉండేది. ఉదాహరణకు: దైవప్రవక్త (సఅసం) పుత్రిక అయిన హజ్రత్ జైనబ్ (ర.అన్హా) వివాహం అబుల్ ఆస్‌తో జరిగింది. కాని అప్పటికి ఆయన ముస్లిం కాలేదు. కాని ఈ ఆయతు ప్రకారం ఇకమీదట ఇలా చేయరాదని చెప్పటం జరిగింది. అందుకే వారు ఒండొకరికి ధర్మసమ్మతం (హలాల్) కానేరరు అని నొక్కి

أَنفَقُوا ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَن تَنكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۚ
وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَاسْأَلُوا مَا أَنفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا مَا
أَنفَقُوا ۚ ذَٰلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ ۖ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

స్త్రీలకు మహర్ సొమ్మును చెల్లించి వారిని వివాహమాడటం ఏమాత్రం దోషం కాదు.[29] విశ్వసించని స్త్రీల మానాన్ని మీ వివాహ బంధంలో ఉంచకండి.[30] మీరు ఖర్చుపెట్టినది అడిగి తీసేసుకోండి.[31] అటు అవిశ్వాసులు కూడా వారు ఖర్చు చేసినది అడిగి తీసేసుకోవాలి.[32] ఇది అల్లాహ్ ఆజ్ఞ (తీర్పు). దీన్ని ఆయన మీమధ్య విధించాడు.[33] అల్లాహ్ మహా జ్ఞాని, మహావివేకి.

వక్కాణించటం జరిగింది. కాబట్టి విశ్వసించి, మదీనా నగరానికి వలస వచ్చిన స్త్రీలను అవిశ్వాసులైన వారికి అప్పగించకూడదు. ఒకవేళ అవిశ్వాసులైన వారి భర్తలు కూడా ఇస్లాం స్వీకరిస్తే ఆ 'వివాహబంధం' యధాతథంగా కొనసాగగలదు.

28. అంటే, ఈ ముస్లిం మహిళలకు వారి అవిశ్వాస భర్తలు ఇచ్చి ఉన్న మహర్ సొమ్మును మీరు వారికి చెల్లించండి.

29. ఈ మాట ముస్లిం పురుషుల్ని ఉద్దేశించి చెప్పటం జరిగింది. – ఓ ముస్లింలారా! 'విశ్వాసం' కోసం సత్యతిరస్కారులైన తమ భర్తలను వదలిపెట్టేసి, ప్రస్థానం చేసివచ్చిన స్త్రీలను మీరు మీ వివాహబంధంలోకి తీసుకుంటే అందులో ఎంతమాత్రం తప్పులేదు. అయితే వివాహమాడదలచిన వారు ఆ స్త్రీలకు మహర్ చెల్లించటం తప్పనిసరి. ఈ వివాహం కూడా అడ్డగోలు పద్ధతిలో కాకుండా ధర్మశాస్త్రం ప్రకారమే జరగాలి. వారి 'ఇద్దత్' (గడువు) పూర్తయిన తరువాతే వారిని వివాహమాడాలి. ఆ స్త్రీల సంరక్షకుని నుంచి వివాహానికి అనుమతి పొందటంతోపాటు, న్యాయశీలురైన ఇద్దరు వ్యక్తుల్ని సాక్షులుగా కూడా పెట్టుకోవాలి. ఒకవేళ స్త్రీ 'ఇద్దత్' గడపవలసిన అవసరం లేని పక్షంలో వెంటనే కూడా ఆమెను వివాహమాడవచ్చు.

30. అంటే – భార్యాభర్తలలో భర్త ఇస్లాం స్వీకరించి, భార్య అవిశ్వాసురాలుగా ఉండిపోతే అటువంటి స్త్రీని ముస్లిం భర్త తన వివాహబంధంలో ఉంచుకోవటం ధర్మసమ్మతం కాదు. ఆమెకు వెంటనే విడాకులు ఇచ్చేసి, వేరుపరచాలి. ఈ ఆజ్ఞరాగానే హజ్రత్ ఉమర్ (రజి)తన ఇద్దరు ముష్రిక్ భార్యలకు విడాకులు ఇచ్చారు. హజ్రత్ తల్హా (రజి) కూడా ముష్రిక్కు అయిన తన భార్యకు విడాకులిచ్చేశారు (ఇబ్నె కసీర్). అయితే ఇస్లాం స్వీకరించని భార్య గనక గ్రంథవహురాలు (యూదురాలు లేక క్రైస్తవ

11 ఒకవేళ మీ భార్యలలో ఎవరయినా మీ అదుపాజ్ఞలను ఉల్లంఘించి అవిశ్వాసుల వద్దకు చేరితే, ఆ తరువాత బదులు తీర్చుకునే వంతు మీకు వస్తే, ఎవరి స్త్రీలు వెళ్ళిపోయారో వారికి, వారు ఖర్చుచేసినంత సొమ్మును చెల్లించండి.[34] మీరు విశ్వసించినటువంటి అల్లాహ్‌కు భయపడుతూ ఉండండి.

وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِّنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَآتُوا
الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُم مِّثْلَ مَا أَنفَقُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي
أَنتُم بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

12 ఓ ప్రవక్తా! విశ్వసించిన స్త్రీలు నీవద్దకు వచ్చి, తాము ఎవరినీ అల్లాహ్‌కు భాగస్వామ్యం కల్పించబోము అనీ, దొంగతనం చేయబోము అనీ, వ్యభిచారానికి పాల్పడబోము అనీ, తమ సంతానాన్ని చంపబోము అనీ, తమ కాళ్లు చేతుల మధ్య

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَن لَّا يُشْرِكْنَ
بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ

మతస్థురాలు) అయినట్లయితే ఆమెకు విడాకులు ఇవ్వనవసరం లేదు. ఎందుకంటే వారితో వివాహం ధర్మసమ్మతమే.

31. అంటే – అవిశ్వాసాన్ని అంటిపెట్టుకుని ఉన్న కారణంగా, మీ నుండి వేర్పడి అవిశ్వాసుల వద్దకు వెళ్ళిపోయిన స్త్రీలనుండి మీరు వారికి చెల్లించిన 'మహర్'ను వాపసు తీసుకోవచ్చు.

32. అంటే ఇస్లాం స్వీకరించి, అవిశ్వాసులైన తమ భర్తల్ని వదలి వచ్చేసిన స్త్రీలు.

33. అంటే ఎవరి హక్కు వారికి చెందాలి. లేక వసూలు చేసుకోవాలి అన్నది దేవుని తీర్పు. ఈ తీర్పు కేవలం ఆ కాలానికి మాత్రమే పరిమితమని ఇమామ్ ఖుర్తుబీ అభిప్రాయపడ్డారు. ఈ విషయంలో విద్వాంసులందరి మధ్య ఏకాభిప్రాయం ఉంది (ఫత్‌హుల్ ఖదీర్). దీనికి కారణమేమిటంటే ఆ కాలంలో ఇరువర్గాల మధ్య ఆ మేరకు ఒప్పందం జరిగింది. కాబట్టి ఇలాంటి ఒడంబడికలు జరిగి ఉంటేనే దీన్ని పాటించవలసి ఉంటుంది. లేకపోతే లేదు.

34. ఈ వాక్యానికి ఒక అర్థం ఇది : ఇస్లాం స్వీకరించని తమ భర్తలను వదలివచ్చేసిన స్త్రీల తరఫున మీరు వారి అవిశ్వాస భర్తలకు మహర్ పరిహారం చెల్లించవలసి ఉన్నదికదా, ఆ మొత్తాన్ని అవిశ్వాసులకు ఇచ్చేబదులు తమ భర్తల్ని వదలి అవిశ్వాసుల వద్దకు వెళ్ళిపోయిన వారి ముస్లిం భర్తలకు ఇవ్వండి.

రెండవ అర్థం ఇది : మీరు అవిశ్వాసులతో యుద్ధం చేయగా వచ్చిన యుద్ధప్రాప్తి

وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ
وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ إِنَّ
اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾

నుండి ఎలాంటి అభాండాన్నీ కల్పించబోము అనీ, ఏ సత్కార్యంలోనూ నీకు అవిధేయత చూపబోము అని ప్రమాణం చేస్తే నువ్వు వారి చేత ప్రమాణం చేయించు.[35] వారి క్షమాపణ కొరకు అల్లాహ్‌ను ప్రార్థించు. నిశ్చయంగా అల్లాహ్ క్షమాశీలి, దయాశీలి.

(మాలె గనీమత్) పంపకం కాకముందే, అవిశ్వాసులైన స్త్రీలను వదిలించుకున్న ముస్లిం భర్తలకు వారి ఖర్చుకు తగిన మొత్తం ఇవ్వండి. ఆ విధంగా 'యుద్ధప్రాప్తి' నుండి ముస్లింలకు నష్టపరిహారం లభిస్తుంది. ఇది కూడా అవిశ్వాసులకు ఒక రకంగా శాస్తే (ఇబ్నె కసీర్). ఒకవేళ యుద్ధప్రాప్తి పద్దు నుండి కూడా ఆ నష్ట పరిహారం లభించకపోతే ప్రభుత్వ ఖజానా నుండి వారికి ఆ నష్టం ఇవ్వాలి (ఐసరుత్తఫాసీర్).

35. సాధారణంగా ముస్లిం స్త్రీలు హిజ్రత్ (వలస) చేసి వచ్చినప్పుడు వారిచేత ఈ రీతిలో ప్రమాణ స్వీకారం (బైత్) చేయించేవారు. ఈ సూరాకు వ్యాఖ్యానంగా సహీహ్ బుఖారీలో పేర్కొనబడిన విషయం కూడా ఇదే. అలాగే మక్కా విజయం సందర్భంగా కూడా అంతిమ దైవప్రవక్త (సఅసం) ఖురైషు స్త్రీలతో ఈ రకమైన 'ప్రతిజ్ఞ' చేయించారు. ప్రతిజ్ఞ చేయించే సమయంలో ఆయన (స) వారి ద్వారా నిర్ణీత మాటలు పలికించేవారు. అంతేగాని ఏ మహిళ చేతిని కూడా తన చేతిలో తీసుకుని 'బైత్' తీసుకోలేదు. ఈ విషయమై హజ్రత్ ఆయిషా(ర.అన్హా) ఇలా అంటున్నారు : "అల్లాహ్ సాక్షి! ప్రమాణ స్వీకారం సందర్భంగా దైవప్రవక్త (స) ఏ స్త్రీ చేయిని కూడా తన చేత్తో తాకలేదు. ప్రమాణ స్వీకారం (బైత్) సమయంలో ఆయన (స), 'నేను ఈ ఈ విషయాలకు సంబంధించి నీ నుండి ప్రమాణం తీసుకున్నాను' అని మాత్రం నోటితో చెప్పేవారు" (సహీహ్ బుఖారీ – ముమ్తహినా సూరా వ్యాఖ్యానం). ఈ సందర్భంగా దైవప్రవక్త (స) ఆ స్త్రీల నుంచి మృతునిపై పెడబొబ్బలు పెట్టరాదని, బట్టలు చించుకోరాదని, జుత్తు పీక్కోరాదని, అజ్ఞానకాలపు దురాచారాలకు పాల్పడరాదని కూడా ప్రతిజ్ఞ చేయించుకున్నారు (బుఖారీ, ముస్లిం). ఈ 'ప్రమాణం'లో నమాజ్, రోజా, జకాత్, హజ్‌ల ప్రస్తావన లేదు. ఎందుకంటే ఇవి ఇస్లాం మౌలికాంశాలు కావటం వల్ల వాటి గురించి ప్రత్యేకంగా వివరించలేదు.

సాధారణంగా మహిళలలో ఉండే సహజ దౌర్బల్యాలను దృష్టిలో పెట్టుకుని ఆయన (స) ఆయా ప్రత్యేక అంశాలపై మాత్రమే వారినుండి 'మాట' తీసుకున్నారు. ఇస్లాం మౌలిక అంశాలను పాటించటంతో పాటు, ఈ చెడులను కూడా పరిత్యజిస్తాము

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوْا مِنَ الْاٰخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ اَصْحٰبِ الْقُبُوْرِ ﴿١٣﴾

13 ఓ విశ్వాసులారా! మీరు అల్లాహ్ ఆగ్రహానికి గురైన వారితో స్నేహం చేయకండి.[36] చచ్చి సమాధుల్లో పడివున్న వారిపట్ల అవిశ్వాసులు ఎలా ఆశలు వదులుకున్నారో అలాగే వారు కూడా పరలోకం పట్ల ఆశ వదులుకున్నారు.[37]

అన్నది ఆ ప్రతిజ్ఞ సారాంశం. దీన్నిబట్టి అవగతమయ్యేదేమిటంటే పండితులు, బోధకులు, సందేశప్రచారకులు పొద్దస్తమానం నమాజ్, రోజాల గురించి మాత్రమే గాకుండా సదరు ప్రతిజ్ఞలో పేర్కొనబడిన నిషిద్ధాంశాలను గురించి కూడా నొక్కి చెబుతూ ఉండాలి. ఆ మాటకొస్తే ఈ దురాచారాలకు వ్యతిరేకంగా చాలా గట్టిగా ఉద్ఘాటించాలి. ఎందుకంటే ఇవి సమాజంలో వ్రేళ్లూనుకుపోయాయి. నమాజులు చేస్తూ, ఉపవాసాలు పాటించే ప్రబుద్ధులు సయితం ఈ దురాచారాల ఊబిలో చిక్కుకుని ఉన్నారు.

36. దైవాగ్రహానికి గురైన వీరు ఎవరు? వీరు యూదులని కొందరు వ్యాఖ్యానించగా, కపటులు అని కొందరు అభిప్రాయపడ్డారు. సమస్త అవిశ్వాసులు ఈ కోవలోకి వస్తారని మరికొందరు పేర్కొన్నారు. చివరి అభిప్రాయమే చాలా వరకు సరైనదని అనిపిస్తోంది. ఎందుకంటే ఇందులో యూదులు, కపటులు కూడా వచ్చేస్తారు. అదలా ఉంచితే సమస్త అవిశ్వాసులు దైవాగ్రహానికి పాత్రులే. అందువల్ల దైవాన్ని, దైవ గ్రంథాన్ని, దైవప్రవక్తను, అంతిమ దినాన్ని త్రోసిపుచ్చే వారందరితోనూ సన్నిహిత సంబంధాలు పెట్టుకోరాదన్నది ఈ ఆయతు సారాంశం. ఈ విషయం దివ్య ఖుర్ఆన్లో పలుచోట్ల చర్చించబడింది.

37. పరలోకంపై ఆశ వదులుకోవటమంటే పరలోకాన్ని తిరస్కరించటమని భావం. సమాధుల్లో ఉన్నవారి పట్ల ఆశ వదులుకోవటమన్నా కూడా భావం అదే. అంటే వారు తిరిగి బ్రతికించబడటం కల్ల అన్నది వారి విశ్వాసం. ఈ వాక్యానికి మరో భావం ఇది : సమాధుల్లో ఖననం చేయబడిన అవిశ్వాసులు సకల శ్రేయాలపై ఆశలు వదులుకున్నారు. ఎందుకంటే చచ్చిన తర్వాత వారు తమ అవిశ్వాసానికి లభించే పర్యవసానమేమిటో చూసుకున్నారు. కనుక ఇక వారికి మంచి జరుగుతుందన్న ఆశ ఎక్కడుంటుంది? (ఇబ్నె జరీర్ తబ్రీ).